

УДК 351.853.2 + 551.4 (447.43)

Придеткевич С.С.

Природоохоронний статус та заходи щодо збереження біорізноманіття дуплогніздних видів тварин лісових антропогенних ландшафтів Кам'янецького Придністров'я

Кам'янецьке Придністров'я є досить багатою та різноманітною територією як за фізико-географічними структурами, так і за фауністичним та флористичним складом. Тут наявні різні біотопи і, відповідно, різні екологічні групи тварин, які у них представлені. Формування екологічних груп тварин визначається трьома основними групами факторів: впливом геологічних процесів, просторово-часовою динамікою структури рослинного покриву та антропогенним впливом [2].

Дослідження було спрямоване на вивчення видового складу дуплогніздних тварин (птахів-дуплогніздників та дендрофільних видів ссавців, які заселяють штучні гніздівлі) лісових антропогенних ландшафтів різних територій даного регіону, встановлення ступеня їх заповідності.

У літературних джерелах є велика кількість робіт, присвячених цим питанням. Проте дана проблема все ще не повністю вирішена у частині в'яснення деяких теоретичних питань, а саме необхідності розробки заходів збереження дуплогніздних видів тварин, які мають природоохоронний статус.

В межах Поділля, в тому числі і на території дослідження, не залишилось жодного куточка, де збереглася незаймана природа. Господарська діяльність людей не тільки змінила натуральні природні компоненти, але докорінно перебудувала їх [3]. В наш час продовжується змінна значної частки наземних екосистем, в яких спостерігаються багатьох видів, включно із тими, які знаходяться під загрозою зникнення (табл. 1). В зв'язку з цим виникає потреба оцінки змін видового різноманіття тварин в антропогенних ландшафтах [6].

Ми вважаємо, що постійна оцінка біорізноманіття в лісових антропогенних ландшафтах дасть можливість зменшити негативний вплив і підтримати біорізноманіття тварин, які мешкають у штучних гніздівлях.

Матеріал роботи був зібраний нами у весняно-літній сезон протягом 2002-2008 рр. в межах НПП «Подільські Товтри» на стаціонарних ділянках зі

Таблиця 1.

**Природоохоронний статус видів, що заселяють штучні гніздівлі в межах
Кам'янецького Придністров'я**

№ з/п	Вид	Природоохоронні списки				
		ЧКХ	БЕ	БО	ЕС	МСОП
1.	Шпак		3			
2.	Мухоловка білошия		2	2		
3.	Вільшанка		2	2		
4.	Дрізд співочий		3	2		
5.	Синиця блакитна		2			
6.	Гаїчка болотяна		2			
7.	Синиця велика		2			
8.	Повзик		2			
9.	Горобець польовий		3			
10.	Вухань звичайний	+	2	2	I	
11.	Вечірниця руда		2	2		
12.	Вовчок сірий		3			NT
13.	Вовчок горішковий	+	3		V	NT
14.	Миша жовтогорла					
Загалом видів		2	13	5	2	2

ЧКХ – Червона книга Хмельницької області; БЕ – Бернська конвенція; БО – Боннська конвенція; ЕС – Європейський червоний список; МСОП – Міжнародний союз охорони природи; у колонках – категорія природоохоронності.

штучними гніздівлями: державних заказниках «Панівецька дача», «Довжоцький» та «Совиний яр». Загалом за весь період досліджень було перевірено та проаналізовано результати із 1293 штучних гніздівель.

За типами ландшафтів і природних районів усі досліджувані ділянки знаходяться в межах лісостепового типу подільських ландшафтів і входять в групу придністровського (східноподільського) типу [1]. Тому нами були виділені фонові (типові) для даної території лісові ділянки, зокрема ЗДЗ «Панівецька дача», «Совиний яр» та «Довжоцький». В межах групи ландшафтів придністровського типу ЗДЗ «Панівецька дача» та «Довжоцький» належать до Жванчицького природного району, а ЗДЗ «Совиний яр» – Товтрового району.

Багато видів птахів і ссавців зазнають негативного впливу антропогенного перетворення природного середовища, в тому числі це чітко спостерігається і на досліджуваних ділянках. Чинники, які негативно впливають на стан лісових видів, ми можемо назвати наступні: фрагментація лісових масивів і закономірна ізоляція новоутворених лісів; вирубування старих лісових масивів, а також ділянок лісу зі старими деревами; нераціональне управління лісовим господарством; безпосередній антропогенний вплив на лісові масиви та багато інших.

Найбільшого негативного антропогенного тиску дуплогніздні види зазнають з боку втручання людини у середовище їх існування, тому природоохоронна діяльність заказників спрямована на зменшення цього впливу. Після створення у Хмельницькій області НПП «Подільські Товтри» почалася робота щодо оптимізації заходів охорони лісових видів птахів та ссавців.

Оскільки НПП «Подільські Товтри» належать до регіональних природоохоронних фондів, збереження видового різноманіття на його території є одним з важливих завдань формування державної екомережі.

Найбільш показово робота по охороні, збереженні та відтворенні рідкісних

видів ведеться шляхом розвішування на території заказників різнотипних штучних гніздівель (синичників, шпаківень, тубусів). Проаналізувавши результати із виявлених видів тварин штучних гніздівель досліджуваних територій, і їх приналежності до природоохоронних списків регіонального, державного та світового значення, бачимо, що з 14 видів тільки один – миша жовтогорла – не належить до жодного зі списків (табл. 1). Інші 13 видів тварин уключені до одного чи відразу декількох природоохоронних документів, найбільше їх у списку Бернської конвенції. Цей факт надає проблемам охорони лісових масивів Кам'янецького Придністров'я не тільки регіонального, а всеукраїнського значення. Велика кількість вразливих видів, які оселяються в штучних гніздівлях, свідчить про доцільність застосування моніторингу штучних гніздівель з метою дослідження і охорони дуплогніздних тварин.

Але основні шляхи збереження видового різноманіття видів, що заселяють штучні гніздівлі, стосуються не тільки створення природоохоронних територій. Вони повинні включати в себе також наступні напрямки роботи: раціональне використання лісових ресурсів; зменшенні лісгосподарської діяльності на природоохоронних територіях; розвішування штучних гніздівель різного типу з метою забезпечення дуплогніздних видів місцями для розмноження; локальна охорона біотопів, в яких виявлено рідкісні види (включених до різних природоохоронних списків); зменшення антропогенного впливу на заповідних територіях шляхом розповсюдження серед населення науково-популярної інформації щодо вразливих видів місцевої фауни; проведення наукових досліджень по вивченні біологічних та екологічних особливостей видів на стаціонарних ділянках, що є передумовою для обґрунтування природоохоронних заходів.

Враховуючи вищесказане, слід додати, що заходи по охороні видів необхідно виконувати в межах законодавства України, а саме такими документами як: закони "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 р.), "Про тваринний світ" (1993 р.), "Про природно-заповідний фонд України" (1992 р.) та іншими нормативно-правовими актами.

1. Геренчук К.И. Природа Хмельницької області. – Львів: Вища школа, 1980. – 152 с.
2. Гузій А.І. Просторово-типологічна організація населення птахів лісостанів західного регіону України. – Житомир: Волинь, Рута, 2006. – 448 с.
3. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 2006. – 184 с.
4. Матвеев М.Д. Список видів, включених в Додаток I та II Бернської конвенції, види тварин, що підлягають особливій охороні // Літопис природи Національного природного парку «Подільські Товтри». – Кам'янець-Подільський, 1998. – Том 2. – С. 102–104.
5. Матвеев М.Д. Характеристика хребетних (Vertebrata), що занесені до Європейського Червоного списку та поширені на природоохоронних територіях Хмельниччини // Наук. пр. Кам'янець-Подільського держ. ун-ту. – Кам'янець-Подільський 2004. – Том 3, вип. 3. – С. 15–18.
6. Текеленбург А., Придатко В., Алкемаде Й. и др. Оценивание природного биоразнообразия земель сельскохозяйственного использования первые наработки и перспективы модели глобального биоразнообразия учитывающей различие воздействия // Уч. зап. нац. ун-та им. Вернадского. – Том 16 (55). – № 2. Сер. География. – Симферополь, 2003. – С. 184–196.

Work foresees the analysis of complex theoretical questions for development of measures nature protections, in relation to saving biodiversity of nestboxes's animals – habitant's forest anthropogenic landscapes in the territory of Kamianec Prydnistrov.